

Obr. 3 – Nejstarší dochovaná listina rodiny Jirušů, Křivoklát, 7. 3. 1686, ANM, Sbíрка H24-Jiruš, a)

Obr. 4-5 – Jirušova sestra Marie Prokešová s dcerou Elou, vnoučaty Otakarem, Marií a Eliškou, manželem MUDr. Josefem Prokešem a zetěm MUDr. Otakarem Janotou, 1907

MUDR. BOHUSLAV ŠLECHTIC JIRUŠ A JEHO ODKAZ NÁRODNÍMU MUZEU

MILENA BĚLIČOVÁ, Národní muzeum, Praha

Abstract: Bohuslav nobleman Jiruš, M. D. and his bequest to the National Museum

Vincenc Jiruš, M. D., was a prominent physician at the Institute of Noblewomen and in many nobles families in Prague. His son Bohuslav Jiruš also graduated in medicine from the University in Prague and after an engagement at the Zoochemical Institute was in 1875 appointed professor of the botany at the University in Zagreb. In 1886, he returned to Prague as professor of pharmacology at the newly established Czech Charles-Ferdinand University. He got the title of Court Counsellor and was awarded the Knight's Cross of the Order of Leopold. He actively participated in public life: since his young age he cooperated with the National Museum as a member of executive committee, inspector of the botanical collections and finally as the secretary of Society of the National Museum. In his will, he designated the National Museum his heir general, except for some special bequests (e. g. life annuities for his sister Maria and an unknown woman Terezia Jančířová). Archival documents, library and many objects from the inheritance were taken to historical collections; money and yields on stocks were designated for the purchase of natural history collections. According the will, a part of the inheritance was stored and sealed in two big wooden boxes, which should be open 200 years after his death. 8 sheets of parchment paper and others important personal and family documents are deposited in the archive of the National Museum; the personal collection contains mainly the manuscripts of his works, bills and travel leaflets. A separate unit is composed of photos from his travels abroad. In the inheritance there is neither personal correspondence nor there are photos. Scarcely any information about his private life is known; fragmentary reports about the family events in his young age can be read out from the abstracts of his father's diary and from his sister's Anna diary preserved in form of typewritten copies.

Keywords: Vincenc Jiruš – Bohuslav Jiruš – National Museum – Archives of National Museum – Jiruš's will – boxes

Rod Jirušů (Jiruschů), doložený na křivoklátském panství od 17. století [obr. 3], se tradičně věnoval lesnictví, i když několik jeho členů dosáhlo vyššího vzdělání. Úspěšná kariéra lékaře, završená udělením erbů a šlechtického titulu, čekala na Vincence (Čeňka) Jiruše.

Vincenc Jiruš se narodil 14. května 1810 v Hracholuskách jako syn fürstenberského lesníka Františka Jiruše a jeho druhé manželky Anny, rozené Hunkové.¹ Absolvoval gymnázium v Žatci a v letech 1829–1830 filozofická studia na c. k. Karlo-Ferdinandově univerzitě v Praze, kde také v lednu 1836 s výbornými výsledky ukončil studium lékařství a v prosinci získal diplom doktora medicíny.² V lednu 1837 mu bylo nabídnuto místo zastupujícího lékaře v pražských fürstenberských domech po dobu nemoci domácího lékaře Med. Dr. Grosseho, které zastával více než rok.³ Současně pomáhal v praxi Dr. Jana Čermáka a od května 1840 do ledna 1853 působil jako jeden z domácích lékařů v pražských thunovských domech.⁴ Od roku 1843 byl také

řádným lékařem v Ústavu šlechtičen na Hradčanech⁵ a souběžně měl rozsáhlou šlechtickou klientelu. Na lékařské fakultě dosáhl hodnosti děkana⁶ (později proděkana) pražského doktorského kolegia. Kromě své profese byl i veřejně činný: od roku 1844 byl zakládajícím členem Matice české⁷ a dochovaly se i další jeho členské diplomy různých spolků – skutečného člena Jednoty pro dostavění hlavního chrámu sv. Víta na hradě Pražském (1862), člena Spolku českých lékařů (1862), člena Academie Germanicae Naturae Curiosorum v Drážďanech (1873), Matice chorvatské (1882), Jihoslovanské akademie věd a umění (1883) a dalších.⁸ Za svoji činnost byl oceněn dvěma záslužnými řády:⁹ Ludvík III., velkovévoda hessenský, mu 20. února 1875 udělil rytířský kříž I. třídy řádu Filipa Velkomyslného; roku 1877 získal od papeže Pia IX. rytířský kříž řádu sv. Řehoře (Sct. Gregor-Orden).⁹ Další pocty se mu dostalo 30. července 1883, kdy ho císař František Josef I. povýšil do šlechtického stavu s čestným označením „Edler von“ a udělil mu

¹ Státní oblastní archiv v Praze (dále SOA Praha), Matrika Nezabudice M21-9/3, obec Hracholusky, N 1799-1826, fol. 21, pokřtěn 15. 5. 1810.

² Archiv Národního muzea (dále ANM), Genealogická sbírka H (dále H)24-Jiruš, d), vysvědčení z gymnázia i univerzity, 1852–1866; fond B. Jiruš, pergamenová listina, diplom doktora medicíny, Praha, 3. 12. 1836.

³ SOA Praha, Velkostatek Křivoklát, odd. Ústřední správa, část I., inv. č. 415, US 29-12-22.

⁴ Auszug aus dem Tagebuche des Md. Dr. Vin. Jirusch (1829–1862), kopie strojopisu.

⁵ Almanach českých lékařů s podobiznami a 1000 životopisy na paměť 50letého jubilea Spolku a Časopisu lékařů českých, Dr. Michael Navrátil (ed.), Praha 1913, s. 127.

⁶ Školní rok 1871/1872, viz Dějiny Univerzity Karlovy III, 1802–1918 / Jan HAVRÁNEK, Ludmila HLAVÁČKOVÁ, Miroslav KUNŠTÁT et al., Praha, Karolinum, 1997, s. 340.

⁷ ANM, H24-Jiruš, d) členská legitimace MČ č. 930.

⁸ Tamtéž, spolkové diplomy.

⁹ Viz obr. 6, originál portrétní fotografie Vincence Jiruše s oběma řády je uložen v Literárním archivu Památníku národního písemnictví (dále LA PNP), Fotoarchiv, neg. CF 1054.

erb.¹⁰ V pravé polovině polceného štítu stojí jedle – odkaz na lesnický původ rodiny, v levé polovině hůl obtočená hadem – symbol lékařství; do klenotu dostal jelení hlavu [obr. 66]. Vincenc Jiruš zemřel na *zánět plic* 5. ledna 1884 v Praze.¹¹

Z jeho manželství s Johannou Terezií (1. 1. 1820–26. 6. 1880), dcerou Tadeáše Jelena, pokladníka hraběte Thuna, a jeho manželky Anny, roz. Veselé,¹² se narodily čtyři děti

Obr. 6 – Med. Dr. Vincenc Jiruš, od 1877

– syn Bohuslav a tři dcery. Nejstarší Anna (15. 3. 1844–23. 9. 1882),¹³ se provdala za Med. Dr. André Brataniche (18. 8. 1843–30. 12. 1896),¹⁴ okresního lékaře v Žatci, kde náhle zemřela na plicní onemocnění – jejich dcera Marie Annunciata později studovala uměleckou školu v Mnichově.¹⁵ Dr. Bratanich se po Annině smrti oženil s její nejmladší sestrou Johannou (26. 4. 1853–25. 8. 1888),¹⁶ která však také záhy zemřela a zanechala dceru Gabrielu.¹⁷ Prostřední dcera Marie (11. 11. 1847–10. 10. 1913) se provdala za MUDr. Josefa Prokeše (17. 3. 1841–2. 7. 1927), městského okresního lékaře v Praze, a přežila všechny své sourozence.¹⁸

Bohuslav Jiruš se narodil 17. října 1841 v Praze a v kostele Nejsvětější Trojice ve Spálené ulici na Novém Městě pražském byl pokřtěn jmény Bohuslav Thadeus Franz Valentin.¹⁹ Dne 12. března 1842 ho otec nechal očkovat proti neštovicím.²⁰ Absolvoval c. k. akademické gymnázium na Starém Městě pražském²¹ a lékařskou fakultu – roku 1865 získal diplom doktora medicíny a magistra porodnictví, 1866 doktora chirurgie.²² V září 1866 už byl prvním sekundárním lékařem na prsním oddělení pražské všeobecné nemocnice u MUDr. Bohumila Eiselta²³ a začal vědecky pracovat – roku 1867 uveřejnil v „Časopise českých lékařů“ řadu rozprav o chorobách srdce, mozku a ledvin. V roce 1870 přijal místo asistenta v zoochemickém ústavu lékařské fakulty u prof. Lercha.²⁴

Účastnil se práce v různých profesních i zájmových organizacích – byl skutečným členem přírodovědeckého spolku Lotos (1861), činným členem Spolku českých lékařů (1865), členem rakouské sekce spolku Deutsches und österreichisches Alpenverein (1869) aj.²⁵

Na podzim 1875 Prahu opustil, protože byl k 13. srpnu jmenován řádným profesorem botaniky na univerzitě Františka Josefa I. v Záhřebu.²⁶ Po zřízení české Karlo-Ferdinandovy univerzity (1882) se k 6. srpnu 1886 vrátil na její lékařskou fakultu jako řádný profesor farmakologie a farmakognosie,²⁷ v letech 1888/1889 a 1893/1894 zastával úřad děkana.²⁸

¹⁰ Tamtéž, Ludvík III., udělení řádu, 20. 2. 1875; a související doklady.

¹¹ ANM, osobní fond B. Jiruš, pergamenová erbovní listina, Vídeň, 30. 7. 1883.

¹² ANM, H24-Jiruš, d), úmrtní oznámení, Praha, 5. 1. 1884, tisk.

¹³ Archiv hl. m. Prahy (dále AMP), Matrika MIK N15, 1812–1825, fol. 228; ANM, H24-Jiruš, d) Farář u sv. Mikuláše, potvrzení o křtu, Praha, 26. 2. 1849 – v matrice datum 1. 1. 1820, ve výpisu narození 1. 1. a křest 2. 1., kdy také slavila narozeniny; tamtéž, úmrtní oznámení, Praha, 26. 6. 1880, tisk.

¹⁴ AMP, Matrika TRS N6, 1841–1845, fol. 104; SOA Litoměřice, Matrika Z 1881–1894, 189/67 Žatec, s. 94.

¹⁵ Syn Franze Brataniche, doktora všeobecného lékařství ve Splitu, a jeho manželky Johannы, roz. Karara; zemřel v pražské všeobecné nemocnici na pneumonii, pohřben v Žatci. SOA Litoměřice, Matriky N 1884–1886, 189/56 Žatec, s. 178; Z 1894–1900, 189/68 Žatec, s. 221.

¹⁶ ANM, B. Jiruš, kart. 16, dopis Marie strýci Bohuslavovi, Mnichov, 16. 10. 1901.

¹⁷ AMP, Matrika TRS N8, 1851–1863, fol. 55; ANM, H24-Jiruš, d), úmrtní oznámení, Lázně Šternberk, 26. 8. 1888.

¹⁸ Nar. 15. 11. 1885, SOA Litoměřice, Matrika 189/56 Žatec, N 1884–1886, s. 178.

¹⁹ V matrice AMP, TRS N7, 1845–1851, s. 118, je chybné datum narození 14. 11. S datem 11. 11. si narození dcery zapsal do deníku Vincenc Jiruš, sestra Anna zaznamenává její narozeniny, stejně i na pomníku. Další osobní data převzata z napsíů na pomníku rodinného hrobu na Vyšehradském hřbitově (odd. 2, č. 24).

²⁰ AMP, Matrika TRS N6, 1841–1845, fol. 1; ANM, H25-Jiruš, e), výpis z matrice narozených (Tauf-Schein), Praha, u sv. Trojice, 7. 9. 1880.

²¹ Tamtéž, Schutz-pocken Impfungs Zeugnis, Praha, 19. 3. 1842.

²² Tamtéž, maturitní vysvědčení, Praha, 30. 7. 1859.

²³ ANM, B. Jiruš, pergamenové listiny, diplom doktora medicíny, 28. 1. 1865; diplom magistra porodnictví, 28. 11. 1865; diplom doktora chirurgie, 12. 5. 1866.

²⁴ Deník Anny Jirušové (1. 1.–29. 12. 1862, 17. 1. 1864–21. 7. 1867), strojopisný přepis, zápis z 28. 9. 1866, s. 289.

²⁵ ANM, Registratura Národního muzea (dále RNM) 1901, b. č., Společnost Muzea k. Č., koncept nekrologu B. Jiruš; Med. Dr. Josef Oldřich Lerch (4. 5. 1816–5. 3. 1892), od 1851 přednosta zoochemického ústavu, od 1858 prof. zoochemie. Biografický slovník pražské lékařské fakulty 1348–1949, díl II, Praha 1993, s. 67.

²⁶ ANM, H25-Jiruš, e), spolkové diplomy.

²⁷ Tamtéž, Chorvatsko-slovensko-dalmatská zemská vláda, oznámení o jmenování řádným profesorem, Záhřeb, 24. 11. 1875; oznámení o zvýšení platu, Záhřeb, 21. 12. 1880.

²⁸ Tamtéž, Ministr kultury a vyučování, oznámení o jmenování profesorem, Vídeň, 11. 8. 1886.

²⁹ Dějiny Univerzity Karlovy. III, s. 341.

Je autorem celé řady publikací z oboru botaniky, farmakologie a lékařské chemie. Jako renomovaný odborník byl povolován do celé řady poradních sborů a odborných komisí – k 1. lednu 1892 jej ministerský předseda a ministr vnitra jmenoval na dobu dvou let řádným členem c. k. zemské zdravotní rady pro Čechy;²⁹ opakovaně byl ministrem kultu a vyučování jmenován členem zkušebních komisí.³⁰ Dne 18. října 1893 mu dokonce místodržitelství *co znalci chemie* svěřilo kontrolu čistoty odpadních vod vypouštěných do Vltavy v souvislosti s rozšířením výroby pergamenu firmou Schlütter & Comp.³¹ V říjnu 1898 byl děkanátem lékařské fakulty ustanoven zástupcem farmakologického odboru v organizačním komitétu, který *se raditi má o zavedení opatrování léků, obvazů a potřeb lékařských pro c. k. všeobecnou nemocnici ve správě vlastní*.³²

Po otci Vincencovi zdědil šlechtický titul a erb, sám ve stejném roce 1883 získal rytířský kříž řádu Františka Josefa I.³³ Za své zásluhy byl postupně oceněn tituly vládní rada (1893),³⁴ dvorní rada (1896)³⁵ a rytířským křížem rakouského císařského Leopoldova řádu (1901).³⁶

Mnohaletou odbornou spoluprací a trvalou přízeň věnoval Bohuslav Jiruš Museu království Českého, které v jeho době bylo významným centrem české vědy. Za přispívajícího člena Společnosti byl přijat roku 1868, sekretář Václav Bolemír Nebeský mu následně poslal diplom a stanovy.³⁷ Na valném shromáždění Společnosti dne 15. prosince 1891 byl zvolen členem správního výboru,³⁸ což nebyla žádná čestná nebo formální funkce. Na jaře 1894 např. správní výbor rozhodl, *aby pro pány inspektory sbírek musejních vypracována byla zvláštní instrukce, v níž by práva a povinnosti těchto pp. inspektorů byly přesně vytčeny a stanoveny*. Úkol přidělil jednatel Karel Tieftrunk Bohuslavu Jirušovi *se zdvořilou žádostí, abyste na základě dosavadních zkušeností svých jakožto inspektora sbírky botanické neobtěžovali sobě návrh instrukce takové v hlavních rysech vypracovati a do konce března t. r. uctivě podepsanému jej odevzdati*. – s datem 20. března.³⁹ Ve funkci inspektora se aktivně podílel na zpracování a zpřístupňování botanických sbírek – na jaře 1894 byl správním výborem přijat Jirušův návrh, *jakým způsobem vedle nápisů latinských mají býti nápisy českými a německými označeny předměty, vystavené v musejní sbírce botanické*.⁴⁰ V červenci 1894 pak byl společně s prof. MUDr. Jaroslavem Hlavou a jednatelem Společnosti Karlem Tieftrunkem správním výborem jmenován členem komise, která měla rozhodnout o barvě a materiálu podkla-

dových destiček k vystavení paleontologických sbírek, protože *nynější upravení sbírek Barrandeových, zvláště pokud se týče cementových, šedě a šedožlutě zbarvených plotniček jakožto podkladků pro předměty, určené k vystavení, dle úsudku kompetentních znalců nevyhovují s dostatek požadavkům úhlednosti, a ježto ony předměty po většině jsou šedé, ani praktické potřebě*.⁴¹ Po uplynutí funkčního období byl ve valném shromáždění 15. prosince 1894 a 28. února 1901 opět zvolen členem správního výboru vždy na dalších šest let, opakovaně byl volen i inspektorem botanických sbírek – naposled ještě 30. dubna 1901 na dobu dalších tří let.⁴² Od roku 1897 zastával významnou funkci jednatele Společnosti.

Už za svého života Bohuslav Jiruš větší či menší měrou podporoval finančními nebo věcnými dary vědecké, vzdělávací i kulturní instituce. Dne 19. října 1883 mu jménem městské rady král. hl. m. Prahy poděkoval starosta JUDr. Tomáš Černý, že daroval městské vyšší dívčí škole *46 kusů vycpaných zvířat (41 ptáků, 5 ssavců) ve skříni dubové, lakované a zasklené*.⁴³ Velký podíl připadl opět Muzeu, v březnu 1894 správní výbor děkuje za *drahocennou kolekci semen, plodů a sušených rostlin, zvláště exotických, čímž teprve umožněno bylo vystavení zmíněné sbírky*. Za tento dar byl kromě písemného poděkování prezidenta Společnosti Jana hraběte Harracha jmenován *činným členem Společnosti musejní*.⁴⁴ Na schůzi dne 15. ledna 1896 vzal správní výbor na vědomí Jirušův záměr *vystaviti v musejní sbírce botanické dle vlastního Svěho vynálezu zhotovené prae-paraty morfologické květů hlavních rodin rostlinných, jakož i prae-paraty řas a eventuelně i mechů, čímž řečené výstavní sbírce dostane se v pravdě nevšedního obohacení* – tentokrát s výhradou, že uvedené preparáty zůstanou Jirušovým majetkem.⁴⁵

Zemřel 16. listopadu 1901 v Praze na *zdučnění svalu srdečního*.⁴⁶ Pohřeb se konal 19. listopadu 1901 z kostela sv. Štěpána do rodinného hrobu na Vyšehradském hřbitově – za Muzeum se zúčastnil viceprezident Společnosti c. k. vládní rada Dr. Václav Vladivoj rytíř Tomek, další členové výboru, úředníci i zřízcenci, na rakev byl jménem Muzea položen nádherný palmový věnec.

Ve své závěti z 1. března 1899 (s nepublikovaným dodatkem 21. března v Marseilles a druhým ještě 16. listopadu 1901 v Praze), ustanovil Muzeum, s výjimkou několika konkrétních odkazů, svým univerzálním dědicem. Osobní a rodinný archiv, knihovna a část předmětů byly

³⁰ ANM, H25-Jiruš, e), Místodržitelství v Čechách, oznámení o jmenování, Praha, 6. 12. 1891.

³¹ Tamtéž, Místodržitelství v Čechách, oznámení o jmenování, Praha, 13. 4. 1893; 30. 9. 1896.

³² Tamtéž, Místodržitelství v Čechách, oznámení o pověření, Praha, 18. 10. 1893.

³³ Tamtéž, Místodržitelství v Čechách, oznámení o ustanovení, Praha, 27. 10. 1898.

³⁴ Tamtéž, Diplom řádu Františka Josefa I., Vídeň, 2. 5. 1883.

³⁵ Tamtéž, Ministr kultu a vyučování, oznámení o jmenování vládním radou, Vídeň, 4. 8. 1893.

³⁶ Tamtéž, Ministr kultu a vyučování, oznámení, že císař jmenoval 28. 5. 1896 B. Jiruš dvorním radou, Vídeň, 31. 5. 1896.

³⁷ ANM, B. Jiruš, pergamenová listina, diplom v červeném pouzdře, 19. 8. 1901; a další související doklady.

³⁸ Zpráva o Museu království Českého od 1. prosince 1867 až do konce února 1868. Časopis Musea království Českého (dále ČČM) 42, 1868, s. 108; ANM, B. Jiruš, kart. 16, V. Nebeský, dopis, Praha, 4. 5. 1868.

³⁹ ANM, H25-Jiruš, e), Prezídium Společnosti Muzea, oznámení o volbě, Praha, 17. 12. 1891.

⁴⁰ Tamtéž, Jednatel Společnosti Muzea, K. Tieftrunk, žádost, Praha, 20. 3. 1894.

⁴¹ Tamtéž, Správní výbor Společnosti, oznámení, Praha, 7. 5. 1894.

⁴² Tamtéž, Správní výbor Společnosti, oznámení, Praha, 11. 7. 1894.

⁴³ Tamtéž, Prezídium Společnosti Muzea, oznámení o volbě, Praha, 2. 4. 1895; 1. 3. 1901; 1. 5. 1901.

⁴⁴ Tamtéž, Pražská městská rada, děkovný dopis, Praha, 19. 10. 1883.

⁴⁵ Tamtéž, Správní výbor Společnosti, Jan hr. Harrach, poděkování za dar, Praha, 29. 3. 1894.

⁴⁶ Tamtéž, Správní výbor Společnosti, poděkování, Praha, 13. 3. 1896.

rovnou převzaty do muzejních sbírek; finanční prostředky byly určeny na nákup přírodovědeckých sbírek. Další uživatelské předměty ze zařízení domácnosti měly být podle závěti komisionálně uloženy do beden vyložených zinkovým plechem, zaletovány a zapečetěny na dobu 200 let – do 16. listopadu 2101.

Vykonavatelem závěti se stal významný pražský advokát JUDr. Tomáš Černý⁴⁷ – o rok starší než Bohuslav Jiruš, stejně jako on absolvoval akademické gymnázium, ve stejném termínu byli oba přijati za přispívající členy Společnosti Muzea⁴⁸, později byli oba členy správního výboru. Muzeu poskytoval pravidelné právní služby za úhradu nákladů a víceméně symbolickou odměnu.

Dne 25. listopadu 1901 se sešel správní výbor Muzea a prvním bodem bylo *jednání o závěti zvěčnělého jednatele Musea dvorního rady prof. MUDra Bohuslava šlechtice Jiruše*. Dr. Černý přečetl text závěti, uložené u okresního soudu pro Nové a Staré město Pražské, a správní výbor se jednomyslně usnesl odkaz přijmout a splnit všechny závazky v závěti obsažené.⁴⁹

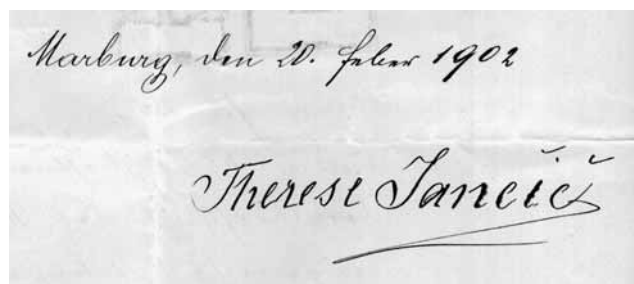
Dne 9. prosince 1901 byl v Jirušově bytě na Novém Městě pražském, Hálkova 9, vyhotoven inventární soupis veškerého majetku za přítomnosti notáře JUDr. Karla ze Sternecků, několika specializovaných soudních znalců na jeho ocenění, Jirušovy sestry Marie Prokešové a zástupců Muzea.⁵⁰ Dne 3. ledna 1902 se pak v bytě znovu sešla komise, jejíž členové rozhodli, které předměty budou rovnou převzaty do muzejních sbírek a které budou podle závěti uloženy na 200 let do beden. Společnost Muzea zastupovali JUDr. Tomáš Černý, náměstek jednatele MUDr. Alfred Slavík, tajemník František Kvapil a adjunkt MUDr. Václav Vávra. Ti pak vybrané předměty komisionálně uložili do dvou dřevěných beden o rozměrech 120 × 80 × 70 cm, v jejich přítomnosti byly bedny uzavřeny, zapečetěny a následně převezeny a uloženy v muzejním depozitáři [obr. 1–2]. Vzhledem k tomu, že bedny neplnil ani neuzavíral Jiruš sám, ale muzejní komise, můžeme vyloučit spekulace, že by obsahovaly recept dlouhověkosti, návody k výrobě zázračných léků nebo nebezpečné biologické materiály (silné jedy či smrtící bakterie).⁵⁰ Bohužel nebyl pořízen položkový seznam jejich obsahu (konkrétně zmíněny jsou jen: *tento zápis, pak noviny pražské o úmrtí a pohřbu Dr. Bohuslava Jiruše zprávu podávající i fotografii zesnulého*), takže o něm můžeme jen usuzovat porovnáním celkového soupisu majetku s evidencí předmětů převedených do muzejních sbírek. Nepochybně jsou tam věci běžné potřeby a zařízení bytu stanovené závětí. Hlavním důvodem tohoto neobvyklého Jirušova požadavku bylo zabránit předčasnému zničení některých běžných artefaktů, jejichž historickou hodnotu ukáže až dostatečný časový odstup: *V nehorším případě obdrží*

budoucí kulturní historik z toho jasnější obraz, jak se v druhé polovině 19tého století žilo a pracovalo, než z kterýchkoli spisů. A dodává: Doufám, že tato podmínka nebude činiti žádných obtíží, neb objem mých věcí není tak veliký a místa jest v Museu k bezpečnému uschování těch beden dosti.

První oddíl závěti⁵² obsahuje 12 konkrétních finančních nebo věcných odkazů:

Doživotní rentou ve výši 400 zl., tj. 800 K, v den Jirušova úmrtí navýšenou na 1200 K, zajistil svou sestru Marii Prokešovou, které byla Muzeem vyplácena do jejího úmrtí v říjnu 1913. Zcela pomínul neteře, dcery svých dvou zemřelých sester. Správní výbor Muzea řešil na svém zasedání 31. ledna 1902 žádost Klementiny Wagnerové, vdovy po c. k. ministerském radovi v Mnichově, aby slečně Marii Bratanichové bylo z pozůstalého jmění dáno stipendium nebo větší příspěvek na studijní cestu. Požadavek byl odmítnut s tím, že poslední vůli je nutné splnit v jejím přesném znění.⁵³

Druhá doživotní renta ve výši 400 zl. ročně a k tomu ještě 1000 zl. v hotovosti byla určena slečně Theresii Jančičové, z *Pölttschachu ve Štýrsku, t. č. v Marburgu ve Štýrsku (Bürgerstrasse 48)*, jejíž úlohu v Jirušově životě a důvod štedrého odkazu se nepodařilo zjistit. Vykonavatel závěti JUDr. Tomáš Černý ji nechal vyhledat a předal jí stanovenou částku 1000 zl., tj. 2000 K. Na kvitanci z 20. února 1902, kde místní notář Dr. Franz Firbas ověřil její totožnost, je podpis obvyklý u člověka starého nebo člověka, který není zvyklý často psát. V matrice narozených farnosti Poljčane ve Slovinsku je zápis, že 21. září 1865 se v Hölldorfu 24 (dnes Peki) narodila Theres Jantschitsch, dcera horníka Josefa Jantschitche a Lucie, roz. Schetz.⁵⁴ V Jirušových cestovních zápiskách se Marburg (dnes Maribor) poprvé objevuje 14. září 1872, kdy jím projížděl při zpáteční cestě z Itálie, pak ještě několikrát, vždy jako jednodenní zastávky v rámci delší cesty.⁵⁵ Celý rok 1864 Bohuslav Jiruš z důvodu přípravy k ukončení studia nikam necestoval, teprve koncem července 1865 se vypravil do Německa – nemanželskou dceru tedy zřejmě můžeme vyloučit. Byla to snad pozdní láska stárnoucího profesora? Z dostupných pramenů se, bohužel, tuto hádanku nedaří zodpovědět.

Obr. 7 – Podpis Terezie Jančičové na kvitanci

⁴⁷ AMP, Matrika ŠT Z13, 1899–1907, za dohledání v matriční knize děkuji PhDr. Michalu Fialovi.

⁴⁸ JUDr. Tomáš Černý (6. 8. 1840–22. 2. 1909).

⁴⁹ Zpráva o Museu království Českého od 1. prosince 1867 až do konce února 1868, ČČM 42, 1868, s. 108.

⁵⁰ ANM, RNM 1901, b. č., Protokol o schůzi správního výboru Společnosti Musea království Českého dne 25. 11. 1901, schválený a podepsaný 31. 1. 1902, rkp., koncept.

⁵¹ ANM, RNM 1902, č. 1390, příloha č. 2.

⁵² http://cs.m.wikipedia.org/wiki/Bohuslav_Jiruš [cit. 9. 10. 2013].

⁵³ ANM, RNM, 1902, č. 1390, příloha 1, tisk; dále otištěna v ČČM 75, 1901, s. 557–562.

⁵⁴ ANM, RNM, 1902, b. č., Protokol o schůzi, § 7; Koncept odpovědi, 17. 2. 1902, RNM 1902, č. 135.

⁵⁵ Nadškofijski arhiv (Erzdiözesan Archiv) Maribor, Slovinsko, Taufbuch Poljčane 1860–1881, Hölldorf (Peki), s. 60. Za dohledání děkuji Igoru Filipičovi. Děkuji i za potvrzení údajů a další rešerše, které učinili Gregor Škafar a Mojca Horvath, Pokrajinski arhiv Maribor.

Oba důchody byly vypláceny z depozita, uloženého u Zemské banky, konkrétně na důchod Terezie Jančíčové depositní list č. 2052 v hodnotě 20.000 K na dlužní úpisy stříbrné renty.⁵⁶ Při zasedání dne 31. března 1903 správní výbor Muzea přijal návrh Zemské banky, že provede dle zákona z 16. února 1903 konverzi státních papírů, z nichž se oba důchody vyplácejí.⁵⁷ V následující době se slečna Jančíčová přestěhovala z Mariboru zpět do rodiště – Zemská banka oznámila Muzeu, že dostala její novou adresu Pöltschach 9, Dolní Štýrsko a zaslala jí dlužnou částku.⁵⁸ Po změnách vzniklých rozpadem Rakousko-Uherska dostalo Muzeum sdělení od čs. konzulátu v Lublani, že slečna Jančíčová stále žije v Poljčanah 10, a požádalo Zemskou banku o úhradu obnosu, který jí měl být vyplacen.⁵⁹ Zatím poslední doklad o existenci vyplácené položky je pokladní účet výroční zprávy Muzea za rok 1921.⁶⁰ Po změně ukládacího schématu spisů v roce 1922 jsem další účetní doklady nedohledala, i když vzhledem k datu narození Terezie Jančíčové není vyloučeno, že důchod pobírala až do 2. světové války.

Zbývající jednorázové finanční odkazy byly podstatně menší – 100 zl. prozatímnímu sluhovi ve farmakologickém ústavu, 100 zl. posluhovače, 500 zl. Spolku pro dostavění chrámu sv. Víta, 500 zl. obdržela univerzita v Záhřebu.⁶⁰

Konkrétně vyjmenováno bylo několik významných osobních dokladů – šlechtický diplom Vincence Jiruše a univerzitní diplomy obou mají být uloženy v Muzeu *na přiměřeném místě, nejvýhodněji v archivu*.⁶²

Obrazárně v Rudolfině – správě Společnosti vlasteneckých přátel umění, byl na základě závěti vydán velký obraz „Kardinál“, olejomalba od Jaroslava Čermáka v pozlaceném rámu, který 3. ledna 1902 převzal Vojtěch Lanna.⁶³ Je součástí sbírek Národní galerie v Praze.⁶⁴ Jirušovi byli prostřednictvím Bohuslavovy babičky Anny Jelenové, roz. Veselé, spřízněni s rodinou Čermákových, udržovali velmi blízké a časté vzájemné kontakty. Pravděpodobně jde o obraz, jehož získání 2. května 1856 si Vincenc Jiruš zapsal do deníku.⁶⁵

Také poslední položky byly řádně předány – Zeissův mikroskop přírodovědeckému klubu; barograf, termograf a Bregnetův aneroid pro fyzikální ústav převzal děkanát c. k. české filozofické fakulty.⁶⁶

Ostatní majetek, který nebyl rovnou převzat do sbírek ani uložen do beden, byl podle závěti zpeněžen. Většina Jirušových finančních prostředků byla uložena na spořitelních knížkách a v cenných papírech, depozitních listech a zástavních listech u několika bank. Byly tehdy velmi dobře úročené – 3,5 nebo 4 %, někdy i 4,2 %.⁶⁷ Po uložení jistin, z jejichž úroků byly vypláceny stanovené renty, a odečtení nákladů na projednání pozůstalosti a nedobytných pohledávek byla prodejem získána volná hotovost 31.802 K 95 h⁶⁸ určená *k doplnění sbírek přírodovědeckých a to výhradně předměty cizozemskými – nečeskými*.

Prezídium Muzea 4. června 1902 vyzvalo ředitele mineralogicko-petrografických sbírek prof. PhDr. Karla Vrbu, ředitele zoologických a geologicko-paleontologických sbírek prof. MUDr. Antonína Friče a kustoda botanických sbírek prof. PhDr. Ladislava Čelakovského, aby do 20. června předložili návrh na nákup cizozemských předmětů k doplnění sbírek jim svěřených s příslušným rozpočtem a zároveň navrhli jména odborníků do komise, která bude nákup navržených předmětů schvalovat.⁶⁹ Návrhy a seznamy desiderat byly oslovenými podány⁷⁰ a správní výbor mohl na zasedání 1. července 1902 jmenovat nákupní komisi, jejímiž členy se stali: profesor c. k. německé vysoké školy technické v Praze Dr. Vilém Gintl, profesor c. k. báňské akademie Adolf Hofmann, ředitel cukrovaru v Turnově Josef Emanuel Kabát, profesor c. k. německé Karlo-Ferdinandovy univerzity Dr. Gustav Karel Laube, ředitel c. k. českých vyšších reálných škol v Praze prof. František Nekut, zemský školní inspektor František Rosický, profesor c. k. německé vysoké školy technické v Praze Dr. František Wähner a c. k. zdravotní rada a inspektor mineralogicko-petrografických sbírek Muzea MUDr. Vojtěch Wraný. Na schůzi bylo *dále usneseno, aby k doplňování musejních sbírek zbylá suma z pozůstalosti Jirušovy rozdělila se v devět stejných dílů, a z nich aby připadly: pro zoologii 3 díly, pro geologii 2 díly, pro mineralogii 3 díly a pro botaniku 1 díl*.⁷¹ Konkrétní finanční částky uvádí zpráva pokladníka Bureše – 3.533 K 67 h pro sbírku botanickou, 7.067 K 32 h pro sbírku geologicko-paleontologickou, 10.600 K 98 h pro sbírku zoologickou a 10.600 K 98 h pro sbírku mineralogicko-petrografickou.⁷² Nákupní komise se poprvé sešla dne

⁵⁶ ANM, B. Jiruš, kart. 16, Cestovní zápisky zvěč. jednatele Musea král. Českého dv. r. prof. Dra Boh. šlechtice Jiruše od r. 1849 do r. 1892; 30. 8. 1882, 16.–17. 9. 1884, 1. 8. 1892.

⁵⁷ ANM, RNM 1902, č. 1390, JUDr. Tomáš Černý, konečná zpráva o vyřízení pozůstalosti, 27. 10. 1902.

⁵⁸ ANM, RNM 1903, b. č., Protokol o schůzi správního výboru, 4. 6. 1903.

⁵⁹ ANM, RNM 1913, č. 1643, 22. 8. 1913.

⁶⁰ ANM, RNM 1920, č. 1358, Správa Muzea, dopis Zemské bance, 13. 12. 1920.

⁶¹ ANM, RNM 1922, b. č.

⁶² Kvitance na vyplacení částek viz ANM, RNM 1902, č. 1390, přílohy č. 24–27.

⁶³ V ANM je ve fondu B. Jiruš evidováno 8 pergamenových listin z let 1760–1901, včetně jmenovaných; v listopadu 2012 a únoru 2013 byly digitalizovány v rámci projektu Monasterium a do konce roku 2013 by skeny i s registry měly být přístupné na <http://www.monasterium.net/>.

⁶⁴ ANM, RNM 1902, č. 1390, příloha č. 37.

⁶⁵ Národní galerie v Praze, inv. č. O 828, Jaroslav Čermák, Kardinál, olej, plátno, 117 × 99 cm, někdy byl označován i jako J. A. Komenský. Za citaci děkuji prof. PhDr. Vítu Vlnasovi, Ph.D.

⁶⁶ Auszug aus dem Tagebuche des Md. Dr. Vin. Jirusch, 1856: *Den 2ten Mai erhielt ich ein interessant schönes Bild von der Tante Czermak von ihrem Sohne Jaroslav gemalt.*

⁶⁷ ANM, RNM 1902, č. 1390, přílohy č. 38–39.

⁶⁸ Dr. Černý správnímu výboru Muzea, 9. 6. 1902, ANM, RNM 1902, č. 798.

⁶⁹ ANM, RNM 1902, č. 1479, Správní výbor správě pokladny Muzea, 14. 11. 1902; podle závěrečné zprávy JUDr. Černého to bylo pouze 30.819 K 86 h, ANM, RNM, 1902, č. 1390.

⁷⁰ ANM, RNM 1902, č. 801–803.

⁷¹ ANM, RNM, 1902, č. 837, 880, 915.

⁷² ANM, RNM 1902, Usnesení schůze správního výboru z 1. 7. 1902, pro botaniku č. 1286, zoologii č. 1287, mineralogii č. 1288 a paleontologii č. 1290.

⁷³ ANM, RNM, 1902, č. 1514, 27. 11. 1902.

9. července 1902.⁷³ Správní výbor pak na zasedání 28. října upřesnil pravidla nákupu: ... b) *Sumy na jednotlivé sbírky připadající uloží se pro ně na zvláštní knížky v městské spořitelně Pražské; úroky, které by prodlením času z uložených listin povstaly, připočítají se vždy k sumě hlavní pro příslušnou sbírku, a ke stejnému účelu bude jich použito. c) O těchto všech položkách bude v účtech Musea král. Českého při každé sbírce zvláštní účet veden v příjmu i vydání, až do jejich úplného vyčerpání. [...] Výplaty ze sum pro jednotlivé sbírky na jich doplňování uložených díti se budou jediné na řádné kvitance, opatřené podpisem jednatele Společnosti musejní, což se rovněž ctěné správě pokladní k vědomosti přivádí.*⁷⁴

Jakým způsobem byly nákupy realizovány a jaké konkrétní předměty byly do jednotlivých sbírek pořízeny je tématem studií kolegů z Přírodovědeckého muzea Národního muzea. Pokladník A. J. Bureš uvádí v Seznamu základního jmění Muzea dne 24. února 1903 zůstatek v Městské spořitelně pražské z Jirušova odkazu na doplňování sbírek ve výši 20.496 K 24 h.⁷⁵ 26. října 1909 zbývalo v položce Odkazy Dra Jiruše sbírkám na třech knížkách Městské spořitelny ještě 3.680 K, 88 h.⁷⁶ Podle Výroční zprávy za rok 1914 byl ve fondu Legat des Dr. Jiruš evidován zůstatek 58,03 K pro botaniku, 29,90 K pro geologii a 28,73 K pro zoologii, přičemž botanická sbírka v uplynulém roce vyčerpala 254 K a zoologická 605,66 K.⁷⁷ Poslední doklad jsem našla v pokladním účtu Výroční zprávy za rok 1921 kde z Jirušova odkazu zbývá dočerpát 86,46 K (50,06 K botanika, 27,58 geologie, 8,28 K zoologie).⁷⁸

Osudy předmětů, které byly přímo převzaty do sbírek Muzea z Jirušova bytu, jsou tématem studií mých kolegů z Historického muzea a Knihovny Národního muzea, zde se tedy zaměřím jen na archivní část Jirušovy pozůstalosti.

V době, kdy písemnosti přešly do Muzea, bohužel, ještě nebyl respektován provenienční princip, takže byly rozptýleny do několika fondů a sbírek několika oddělení. Ani v rámci Archivu Národního muzea Jirušovy dokumenty netvoří jeden celek. Již zmíněné písemnosti na pergameny zařadil archivář Václav Schulz do Sbírek pergamenových listin A a B, ostatní osobní a rodinné doklady vřadil do Genealogické sbírky H, kde zaujímají dva kartony, H24 a H25. V této sbírce tak najdeme nejstarší dochovanou listinu pro křivoklátského lesníka Matouše Jiruše ze 7. března 1686 [obr. 3], členský diplom, dopisy a výpis z křestní matricy jeho vnuka Josefa Bohuslava Jiruše a osobní doklady Josefova syna Františka Josefa Romualda Jiruše včetně korespondence, vzpomínek a závěti.⁷⁹ Větší rozsah mají do-

kumenty Vincence Jiruše, mezi něž patří i rodinné doklady Jirušů a Jelenů a doklady k nájmu lázní Šternberk u Smečna. Fasciكل Bohuslava Jiruše obsahuje kromě osobních dokladů i část úřední korespondence s Muzeem.⁸⁰

Do sbírky historické archeologie byly společně s trojrozměrnými předměty původně předány i fotografie, které dnes v Archivu tvoří samostatnou sbírku.⁸¹ Další písemnosti včetně rukopisů odborných prací, účetních dokladů a cestovních prospektů, Archiv převzal roku 1956 z Literárního archivu, tehdy ještě Knihovny Národního muzea – tvoří osobní fond Bohuslav Jiruš.⁸² V roce 2013 do něj byly evidičně přerazeny i pergamenové listiny ze Sbírek A a B – výuční list lesníka Josefa Jiruše z roku 1760, univerzitní diplomy, nobilitační listina a řády. Na vyčlenění Jirušovských dokumentů ze sbírky H, jejich sloučení s osobním fondem, uspořádání a inventarizaci v jednom archivním celku zatím nezbyl čas.

Ve fondu Bohuslava Jiruše se nedochovaly žádné osobní ani rodinné fotografie a zpočátku nám nebyla známa jeho podoba. Nakonec se podařilo několik portrétů najít – jedna mědirytina je publikována v tzv. Vilímkově albu, kde je Jirušovi věnováno heslo.⁸³ Další vyobrazení je dostupné na webových stránkách Botanické zahrady přírodovědecké fakulty Univerzity v Záhřebu.⁸⁴ Zatím nejzdařilejší portrétní fotografie je reprodukována na skleněném poháru z Jirušovy pozůstalosti, dochovaném v historické sbírce Národního muzea [obr. 64].⁸⁵ U příležitosti 60. narozenin bylo 16. října a 11. listopadu 1901 objednáno celkem 24 portrétních fotografií v ateliéru Langhans – účet na 22 K už se stal součástí pasiv Jirušovy pozůstalosti.⁸⁶

V osobním fondu se také nedochovala prakticky žádná osobní korespondence, až na několik jednotlivin z podzimu 1901. Dopisy staršího data mají převážně úřední obsah, informace a pozvánky různých spolků, korespondence s univerzitami a Národním muzeem. Větší celek tvoří soubor blahopřání ze začátku června 1896 k udělení titulu dvorního rady, ale i ty jsou jen výjimečně srdečnějšího charakteru. Podobně je to i s odeslanou korespondencí v cizích osobních fondech. Pozvánka pro Bohuslava Jiruše ke slavnostnímu zahájení Národopisné výstavy československé 15. května 1895 se nenachází mezi jeho dokumenty, ale v osobním fondu Cyril Purkyně.⁸⁷ Jirušův česky psaný dopis Ladislavu Čelakovskému je odbornou zprávou mladšího kolegy velectěnému panu profesorovi.⁸⁸ Vůbec žádný Jirušův dopis se překvapivě nezachoval v rodinném fondu Černý, přestože společenské a snad i přátelské kontakty s Tomášem Černým udržovali už od doby studií a korespondence je jinak

⁷⁴ Koncepty pozvánek, RNM 1902, č. 954–961; část zápisu z jednání, č. 1394.

⁷⁵ Správní výbor správě pokladny Muzea, 14. 11. 1902, RNM 1902, č. 1479.

⁷⁶ ANM, RNM 1903, b. č.

⁷⁷ ANM, RNM 1909, b. č., Výkaz o stavu jmění Musea království Českého a s ním spojených nadací a fondů dnem 26. října 1909.

⁷⁸ ANM, RNM, Výroční zpráva 1914, b. č., Finanzgebarung der Gesellschaft des Museums des Königr. Böhmen, Rechnungsabschluss für das Jahr 1915.

⁷⁹ ANM, RNM, Výroční zpráva 1914, b. č.

⁸⁰ ANM, Genealogická sbírka H24-Jiruš, a), b), c).

⁸¹ ANM, H24 a H25, d), e).

⁸² ANM, RNM 1902, č. 69, Zpráva přírůstků ke sbírkám muzejním 29. 10. 1901–30. 1 1902; Bohuslav Jiruš – Sbírká fotografií, NAD 91.

⁸³ ANM, Bohuslav Jiruš, NAD 198, 16 kartonů aktového materiálu a 8 pergamenových listin.

⁸⁴ Národní album. Sbírká podobizen a životopisů českých lidí prací a snahami vynikajících a zasloužilých, Praha, Josef R. Vilímek, 1899. Tableaux leptána byla v mědi v zinkografickém ústavu J. Vilíma v Praze, s. 41 (portrét), sloupec 69, Dr. Duchoslav Panýrek.

⁸⁵ <http://hirc.botanic.hr/vrt/english/history.htm> [cit. 9. 10. 2013].

⁸⁶ Inv. č. H2-5.202.

⁸⁷ ANM, RNM, č. 1390, příloha č. 19.

⁸⁸ LA PNP, Cyril Purkyně. Za kopie děkuji PhDr. Tomáši Pavlíčkovi, Ph.D.

v tomto fondu zastoupena hojně.⁸⁹ Přátelský tón snad zaznívá aspoň z pohlednice ze Smečna zaslané v srpnu 1900 muzejnímu archiváři Václavu Schulzovi.⁹⁰

Všechny dochované dokumenty dokreslují Bohuslava Jiruše jako pedagoga, vědce, úředníka, muzejníka a mecenáše – téměř nic však nevypovídají o tom, jaký byl Bohuslav Jiruš člověk. Nahlédnout do Jirušova soukromí, do prostředí, ve kterém v dětství a mládí žil, nám alespoň zčásti umožňují deníky jeho otce a sestry Anny, dochované ve strojopisných opisech. Otcův deník je, bohužel, jen ve výtahu a zmínky týkající se syna nejsou příliš časté.⁹¹

Bohuslav se narodil jako prvorozený syn lékaře, do harmonického prostředí, kde panovaly láskyplné vztahy mezi rodiči, prarodiči, mladšími sourozenci i širším příbuzenstvem. Měl dobré materiální zajištění, které jemu i sestrám umožňovalo přístup ke vzdělání a všestranný rozvoj, i když otec musel hodně pracovat a snažit se, aby šestičlenné rodině udržel odpovídající standard. Přesto si našel čas na někdy až přísnou výchovu, společné procházky a výlety, dělal si velké starosti s každou jejich nemocí. V květnu 1851 si Vincenc Jiruš zapsal, že syn má velký smysl pro přírodní krásy, a možná v něm probudil i zájem o cestování – o prázdninách 1853 spolu podnikli první zahraniční cestu do Drážďan, Berlína a Lipska. V létě jezdila matka s dětmi na několik týdnů do rodinné vily ve Šternberku u Smečna nebo k příbuzným do Molitorova či na Křivoklátsko, s občasnými návštěvami velmi zaměstnaného otce, který musel být svým urozeným pacientům téměř neustále k dispozici.

Rodiče se v rámci vzdělání snažili, aby děti plně ovládaly oba zemské jazyky, ale mateřštinou pro ně byla jednoznačně němčina. Německy psané jsou oba citované deníky, německy si Bohuslav vedl účetní záznamy a osobní poznámky. Českou básničkou či blahopřáním děti pravidelně překvapily otce k svátku či k narozeninám. Zachoval se česky psaný dopis malé Marie otci – s matčíným německým dovětkem, že sestry zdraví Bubu – jak Bohuslavovi doma říkali [obr. 9–10].⁹² Mnohem podrobnější informace poskytuje deník Bohuslavovy sestry Anny – např. ve čtvrtek 18. prosince 1862 zaznamenala, že je Tomáš Černý přišel pozvat na svou pondělní promoci, s poznámkou: *ich sprach mit ihm natürlich nur böhmisch*.⁹³ V neděli 22. června 1864 si povzdechla, že Němcům připadá příliš česká a Čechům příliš německá, ale mezi Němce patřit nechce.⁹⁴

Rodina žila velmi kulturně. V intelektuálních vrstvách sice obecně patřilo k dobrému tónu, aby zejména dívky hrály na hudební nástroj a dobře tančily, ale u Jirušů se to zřejmě pojilo se skutečným hudebním nadáním. Anna velmi často píše, že hrála na klavír, hrála také s Bubou čtyřručně

Obr. 8 – Jirušova sestra Marie Prokešová s dcerou Elou, 1874

a hrála i relativně náročné skladby (např. Bachovy fugy). Hra byla zřejmě doplněna i dějinami hudby – pod dojmem hry Beethovenovy sonáty Anna lituje Beethovena, že se neoženil a neměl šťastný život.⁹⁵ Všichni členové rodiny chodili velmi často do divadla – pokud ne denně, určitě alespoň několikrát týdně. Umožnila jim to možnost bezplatně užívat divadelní lóži vyhrazenou Ústavu šlechticů a také další šlechtici často dávali Dr. Jirušovi k dispozici svou pronajatou lóži, někdy i na několik měsíců. Bohuslav dostal vstupenku na slavnostní otevření Prozatímního divadla 18. listopadu 1862, ale ostatní tuto možnost tentokrát neměli.⁹⁶ Hra na klavír a divadlo byly Anninou největší zábavou, takže v únoru 1864 projevila obavu, aby s příchodem nového divadelního ředitele nebyly zrušeny dosavadní benefity a ceny vstupného nebyly tak vysoké, že by otec nemohl pronájem lóže zaplatit.⁹⁷ V pátek 1. července 1862 Anna zaznamenává, že je otec vzal na prohlídku Muzea,

⁸⁹ ANM, Ladislav Čelakovský, b. č., Záhřeb, 21. 10. 1876.; druhý nedatovaný dopis (jen 26. 9.) je omluvenka z blíže neurčené akce.

⁹⁰ ANM, Černý, rodina, NAD 130.

⁹¹ Václav Schulz (14. 7. 1854–7. 12. 1935), muzejní archivář (1878–1915), známý svou uzavřenou povahou; zlomek osobního fondu, Hn81, NAD 547, *Pozdrav ze Smečna na zpáteční cestě od přítele Bohuslava*, poštovní razítko 13. 8. 1900.

⁹² Auszug aus dem Tagebuche des Md. Dr. Vin. Jirusch (1829–1862), kopie strojopisu, 35 ss.; Deník Anny Jirušové (1862, 1864–1867), strojopis, 323 ss. – za zapůjčení obou deníků děkuji prof. Aleně Štěpánkové-Veselé.

⁹³ Marie Jirušová otci, b. d., po 1853, ANM, H24, d).

⁹⁴ Tamtéž, zápis 18. 12. 1862, s. 174.

⁹⁵ Tamtéž, zápis 22. 6. 1864, s. 207–208. *Oft dachte ich mir schon, dass ich den Deutschen zu böhmisch und den Böhmen zu deutsch bin. Nein, unter die Deutschen gehöre ich nicht und will auch nicht unter sie gehen.*

⁹⁶ Tamtéž, zápis 10. 2. 1862, s. 23.

⁹⁷ Tamtéž, zápis 18. 11. 1862, s. 164.

⁹⁸ Tamtéž, zápis 2. 2. 1864. Ředitel František Liegert, 1864–1865.

kde byla naposled jako dítě⁹⁸ (tehdy samozřejmě ještě v Nos- tickém paláci na Příkopě – na místě současné Historické budovy ještě stály městské hradby a na Koňský trh vedla Koňská brána). S bratrem Anna ráda konverzovala a on si při tom rovnal svoje rostliny,⁹⁹ také spolu hráli šachy, zatím- co rodiče měli s dalšími příbuznými své pravidelné partie whistů. V zimní sezóně také často navštěvovali různé plesy, kde i Bohuslav tančil a účastnil se společenského života a Anna se zamilovávala a snila o budoucím ženicho- vi, který stále nepřicházel.

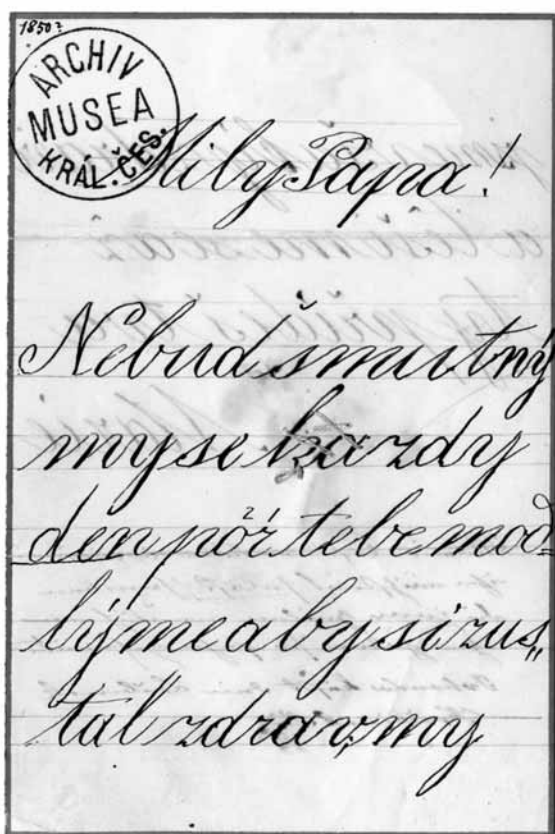
Rodinná atmosféra však nebyla vždy tak idylická, otec býval náladový, časté roztržky míval především s již dospě- lým Bohuslavem, většinou kvůli maličkostem, jako byl opoždě- ný návrat domů – např. 12. listopadu 1862 přišel po 9. hodině večer a *war ein starker Verdruss*, podobně ještě v červnu 1865.¹⁰⁰

Podrobně Anna vylíčila Bohuslavův závěr studií na lékařské fakultě. Přípravy na rigorózní zkoušky zřejmě pro- bíhaly v psychicky vypjaté atmosféře, takže byli všichni rádi, že 18. října 1864 dopadly skvěle.¹⁰¹ Také další rigoró- zum 17. ledna 1865 Bohuslav předem velmi prožíval a měl tak hroznou trému, že se dokonce rozhodl ke zkoušce nejít. Sestra musela dojít pro „strýce Hanse“ – MUDr. Jana Nepo- muka Čermáka – který přišel a Bohuslavovi „napravil hlavu“, takže i tato zkouška dopadla výtečně a 28. ledna

mohla následovat promoce.¹⁰² Konala se ve velkém sále Karolina za účasti celé rodiny, příbuzných a velkého množ- ství lidí včetně šlechty – součástí promoce tehdy byla mše, kterou celebroidal kanovník P. Štulc.¹⁰⁴ Po skončení slavnostního aktu se jeli domů převléct k honosnému obědu, při kterém se podávala polévka s játrovou nádivkou, candát jako předkrm, hovězí maso obložené brambory, rýží, žlutou řepou a makarony, dušení holubi v máslovém těstíčku, bažanti, krocan se sladkým a kyselým salátem, Amaliina rýže a dva ořechové dorty, piškoty, koblihy, šampaňské...¹⁰⁵

Další soukromý život Bohuslava Jiruše nám zůstává utajen, protože pro pozdější dobu už nemáme k dispozici žádné podobné prameny osobního charakteru. Je otázka, zda jeho privátní korespondence, fotografie, či případné deníkové záznamy nebo vzpomínky patřily podle závěti mezi spisy, které jsou *nápisem ku spálení po mé smrti určé- né*, nebo jsou aspoň zčásti uloženy v objemných bednách v muzejním depozitáři. O tom, zda se alespoň budoucí ge- nerace historiků dozvědí, kdo byla záhadná Terezie Jančíč- ová, se my, bohužel, můžeme jen dohadovat.

Tato práce vznikla za finanční podpory Ministerstva kultu- ry ČR v rámci institucionálního financování dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace Národní muze- um – DKRVO, IČ 00023272, 2013/23.

Obr. 9–10 – Dopis Marie Jirušové otcí, po 1853, ANM, Sbírka H24-Jiruš, d)

⁹⁹ Tamtéž, zápis 1. 8. 1862, s. 109.

¹⁰⁰ Tamtéž, zápis 19. 10. 1862, s. 151.

¹⁰¹ Tamtéž, zápis 12. 11. 1862, s. 161; zápis 5. 6. 1865, s. 243.

¹⁰² Tamtéž, zápisy 16. 10. 1864 a 22. 10. 1864, s. 223.

¹⁰³ Tamtéž, zápisy 15. 1. a 20. 1. 1865, s. 231–232.

¹⁰⁴ P. Václav Štulc (1814–1887), kanovník a probošt vyšehradské kapituly, český básník a buditel.

¹⁰⁵ Deník Anny Jirušové, zápis 10. 2. a 20. 2. 1865, s. 233–234. Amalienreis byl studený rýžový krém s ovocem a šlehačkou servírovaný ve skle. Za překlad menu děkuji PhDr. Evě Berglové.